

Význam říčních přívozů v dopravě v minulosti a v současnosti

Marek Havlíček, Ivo Dostál, Josef Svoboda

Centrum dopravního výzkumu, v. v. i.

18.10.2022

ÚVOD

- Dálková i místní doprava byla již od dávnověku limitována přírodními podmínkami.
- Jednou ze zásadních překážek při pohybu zboží či osob byly v minulosti významné a vodnaté řeky.
- U menších vodních toků, případně středně velkých řek byly kromě mostů využívány hojně i brody.
- U vodnatějších toků však pro potřeby pravidelné dopravy bylo nutné využívat stabilní mostní konstrukce nebo přívozy.
- Mosty na nejvýznamnějších vodních tocích byly v historickém kontextu ohrožovány povodněmi, proto byly na některých místech provozovány přívozy, někdy i řádově desítky či stovky let.

ÚVOD

- Provozování přívozů bylo původně součástí panských privilegií, přičemž za převoz osob, zboží i nákladu byl vybírán poplatek u převozníka.
- V roce 1870 byl přijat zákon Právo vodní pro království České, kterým se provozování přívozů stalo licencovaným podnikáním, pro jednotlivá správní území byly vydány tři zemské zákony.
- S postupným rozvojem technických znalostí a stavebních technologií se mosty staly dominantní možností překonávání vodních toků.
- Přívozy byly zachovány pouze na místech, kde stavba mostu nebyla možná z technických nebo ekonomických důvodů.
- V Česku jsou v současnosti přívozy provozovány na několika málo řekách a také na některých významnějších vodních nádržích.

CÍLE PŘÍSPĚVKU

- Mezi hlavní cíle tohoto příspěvku patří:
- zkoumání způsobu a formy zobrazování přívozů na starých topografických mapách jednotlivých vojenských mapování
- identifikace všech přívozů zaznamenaných ve starých topografických mapách na území současného Česka a vytvoření mapové databáze těchto lokalit
- ověření významu přívozů v dopravních systémech v minulosti a současnosti

METODIKA

- Základní metodický postup spočíval v podrobné rešerši mapových klíčů ze starých topografických map, důraz byl kladen na detailní členění mapových klíčů v částech věnujících se říční síti, případně dopravní síti.
- Rozbor mapových klíčů, konkrétních mapových značek a popisů na mapách byl proveden pro následující mapování:
 - první rakouské vojenské mapování 1:28 800 (1763-1768)
 - druhé rakouské vojenské mapování 1:28 800 (1836-1852)
 - třetí rakouské vojenské mapování 1:25 000 (1876-1880)
 - vojenské topografické mapy Československa 1:25 000 (1953-1957)
 - reambulované mapy Československa 1:25 000 (1921-1952)
 - pruské mapování 1:25 000 (1825)
 - pruské mapování 1:25 000 (1877)

METODIKA

Legenda map 2. rakouského vojenského mapování (1836-1852)

brod pro pěší	Furten für Menschen	
brod pro koně	Furten für Pferde	
brod pro náklad	Furten für Wiegen	

plovoucí most	Fliegende Brücke	
pontonový most	Schiffbrücke	
vorový most	Flossbrücke	

METODIKA

Legenda map 2. rakouského vojenského mapování (1836-1852)

přívoz pro pěší	Überfahren für Menschen	
přívoz pro koně	Überfahren für Pferde	
přívoz pro náklad	Überfahren für Wiegen	

METODIKA

Legenda map 3. rakouského vojenského mapování (1876-1880)

Eisenbahntrajekt

Fliegende Brücke

*mittels Dampfschiff od.
Dampffähre*

Überfuhr

für Wagen

„ Pferde etc.

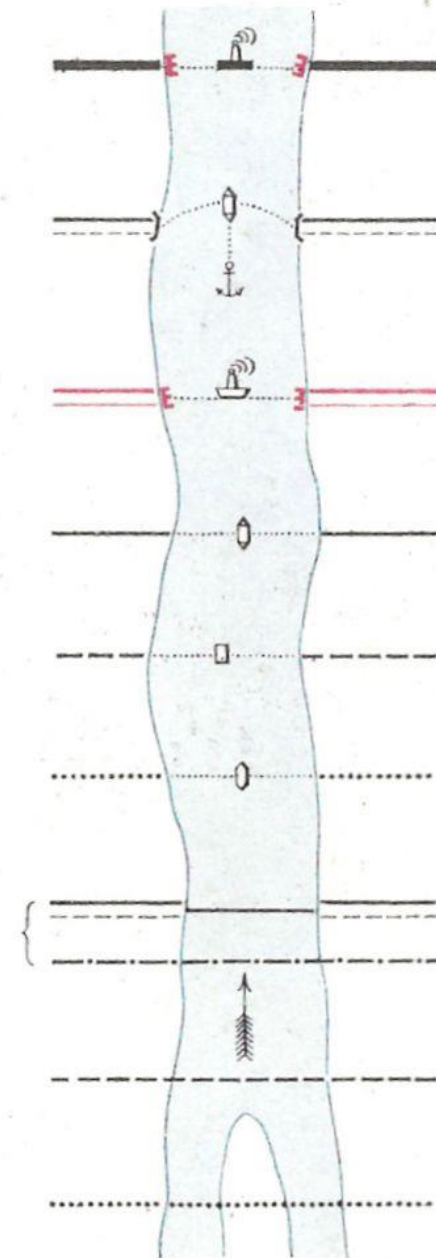
„ Menschen

Furt

für Wagen

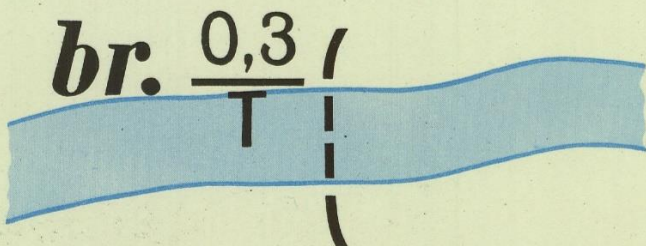
„ Pferde etc.

„ Menschen

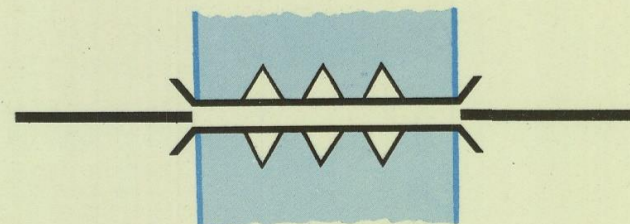
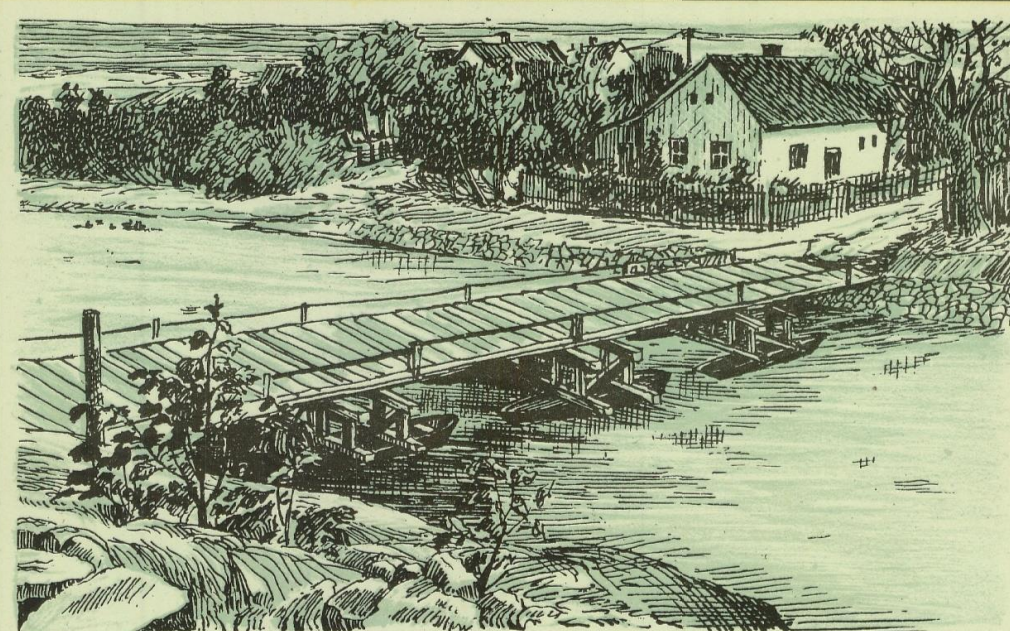

METODIKA

Ukázky objektů pro mapovatele československých topografických map (1953-1957)

Brod (v čitateli hloubka brodu v metrech, ve jmenovateli charakteristika dna T - tvrdé)

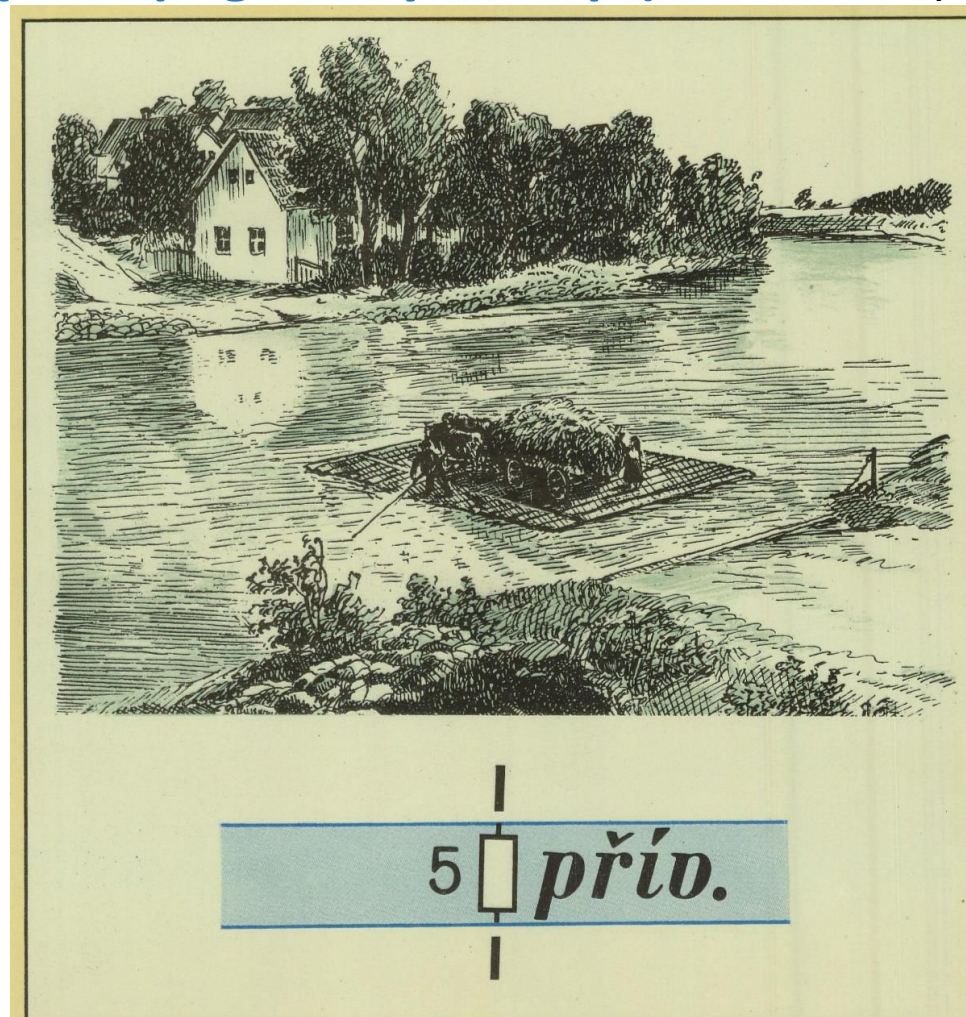
Most na plovoucích podporách, pontonech

METODIKA

Ukázky objektů pro mapovatele československých topografických map (1953-1957)

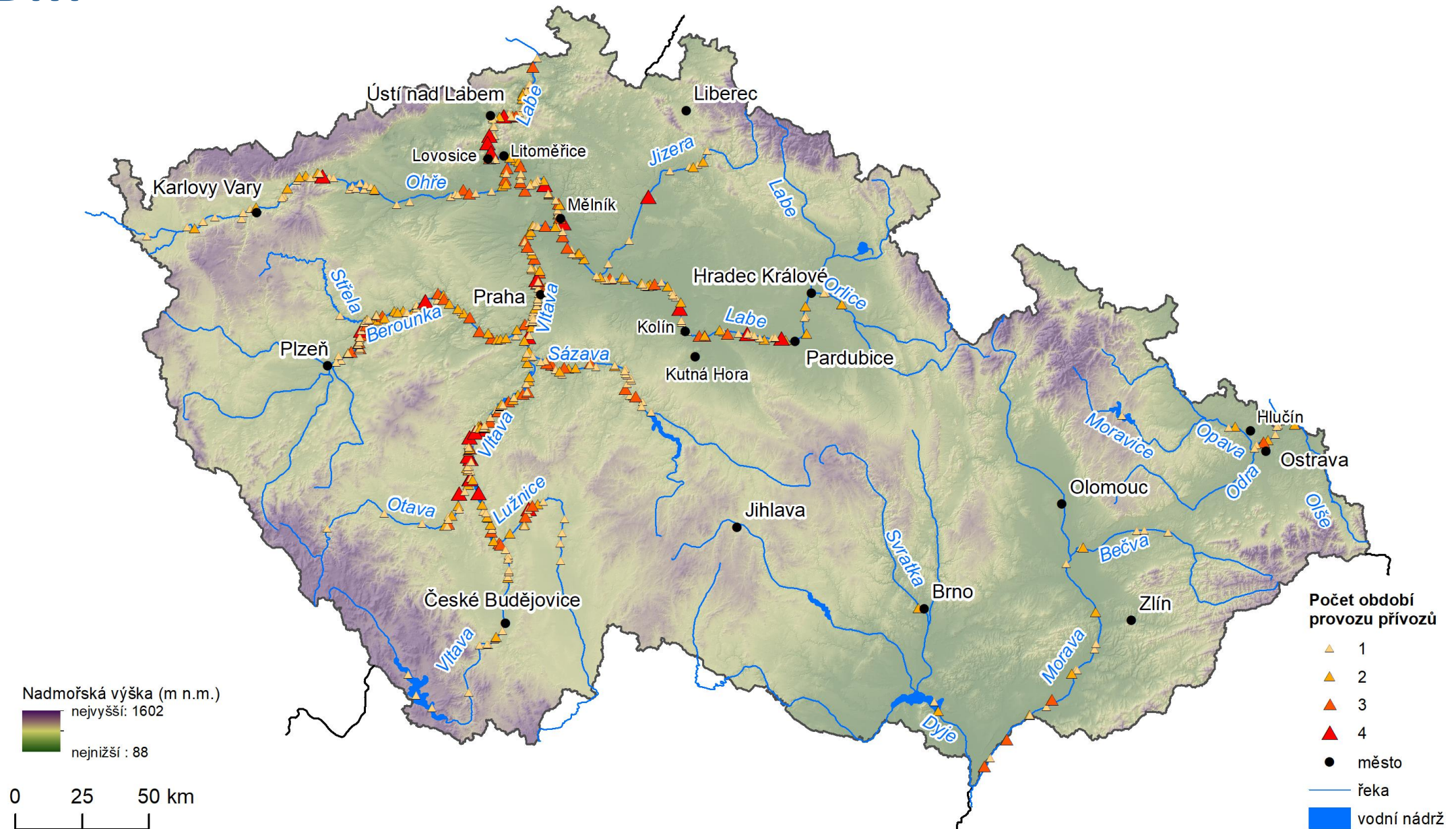

Přívoz

Prám (5-nosnost v tunách)

VÝSLEDKY

VÝSLEDKY

Řeka	Období					Celkem
	1763–1768	1836–1852	1876–1880	1953–1955	2020	
Bečva			1	5		5
Berounka	7	55	38	15	3	66
Dyje		1	1	1		2
Jizera	1	3	6	3	1	9
Labe	30	63	74	43	10	129
Lužnice	10	8	4	5		15
Morava	6	6	8	4		15
Moravice					1	1
Odra	1	7	2			7
Ohře	12	28	26	5	1	51
Olše		2	1			2
Opava		2	1			2
Orlice		3	1			3
Otava	5	11	7	4		15
Sázava	4	10	23	12	1	34
Střela			1			1
Svratka	1	1				1
Vltava	49	60	96	31	16	156
Celkem	126	260	290	128	33	514

VÝSLEDKY

- Databáze v současnosti obsahuje **celkem 542 historických lokalit přívozů na území dnešního Česka**, z nichž 514 pochází z identifikace na mapách vytvořených v rámci jednotlivých vojenských mapování.
- Zbývající místa přívozů byla zjištěna pouze na základě pomocných zdrojů, aniž by se skutečně vyskytovala ve vojenských topografických mapách.
- Přívozy byly identifikovány na celkem 18 různých vodních tocích.
- Výrazně nejvyšší počty lokalit byly objeveny na dvou nejmohutnějších vodních tocích, tj. na Labi a Vltavě (55,4 %), značný počet přívozů byl evidován také na Berounce, Ohři a Sázavě.
- **Většina přívozů** byla lokalizována v **západní části republiky** (povodí Labe), zatímco ve **východní části** (povodí Moravy a Odry) **pouze 35 (6,8 %)**.

VÝSLEDKY

Řeka	Počet období					Celkem
	1	2	3	4	0 *	
Bečva	4	1				5
Berounka	30	22	12	2	4	70
Dyje	1	1				2
Jizera	6	2		1		9
Labe	72	32	16	9	6	135
Lužnice	8	3	3	1	2	17
Morava	9	3	3			15
Moravice	1					1
Odra	5	1	1			7
Ohře	36	10	4	1	1	52
Olše	1	1				2
Opava	1	1				2
Orlice	2	1				3
Otava	8	4	1	2		15
Sázava	24	4	6		3	37
Střela	1					1
Svratka		1				1
Vltava	93	39	15	9	12	168
Celkem	302	126	61	25	28	542

VÝSLEDKY

- Databáze v současnosti obsahuje **celkem 542 historických lokalit přívozů na území dnešního Česka**, z nichž 514 pochází z identifikace na mapách vytvořených v rámci jednotlivých vojenských mapování.
- Během celého výzkumu jsme **neidentifikovali přívoz, který by byl na mapách přítomen ve všech pěti zkoumaných obdobích**.
- Ve **čtyřech časových obdobích** bylo evidováno necelých **5 % přívozů (25)**, většinou **na Labi a Vltavě** (po devíti lokalitách).
- Jako jeden z příkladů přívozu evidovaného na čtyřech topografických mapách lze uvést Oseček na řece Labe, který je provozován i v současnosti.
- **Podstatná část (302) přívozů v databázi se objevila pouze v jednom z období a v ostatních už přítomna nebyla.**

VÝSLEDKY

- Přívoz Oseček na Labi, v provozu i v roce 2022.

VÝSLEDKY

- Štěpánský přívaz na Labi na císařské silnici, spojující Prahu a Mělník (mapa z r. 1876).

VÝSLEDKY

- Restaurace u bývalého Štěpánském přívozu, most z r. 1912, který nahradil přívoz.

VÝSLEDKY

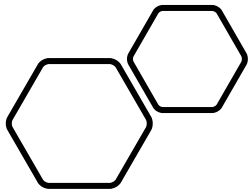

- Přívoz na řece Moravě spojující města Bzenec a Strážnice na mapě z roku 1876, fotografie z první poloviny 20. století.

VÝSLEDKY

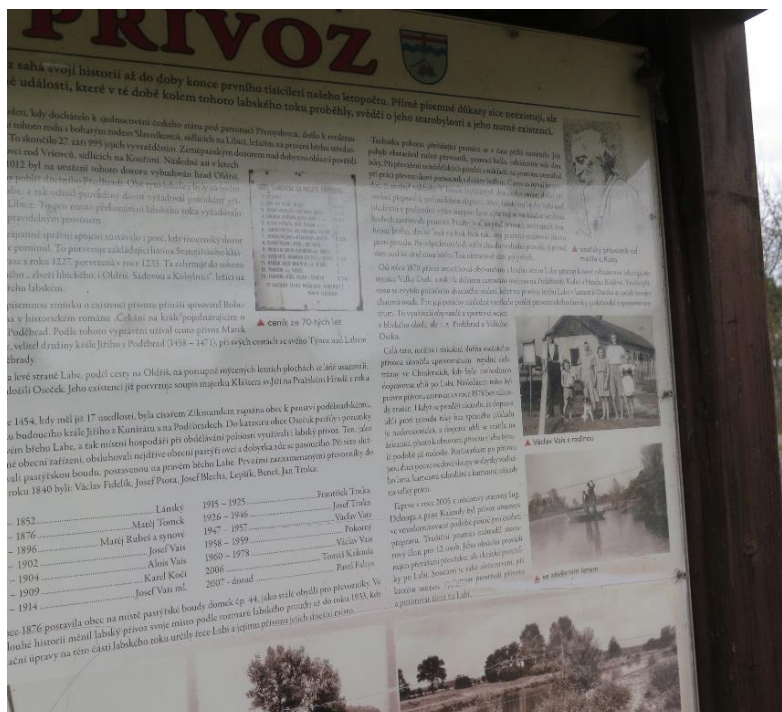

- Ukázka převoznického domku a jeho standardního vybavení v lokalitě Záryby na Labi.

VÝSLEDKY

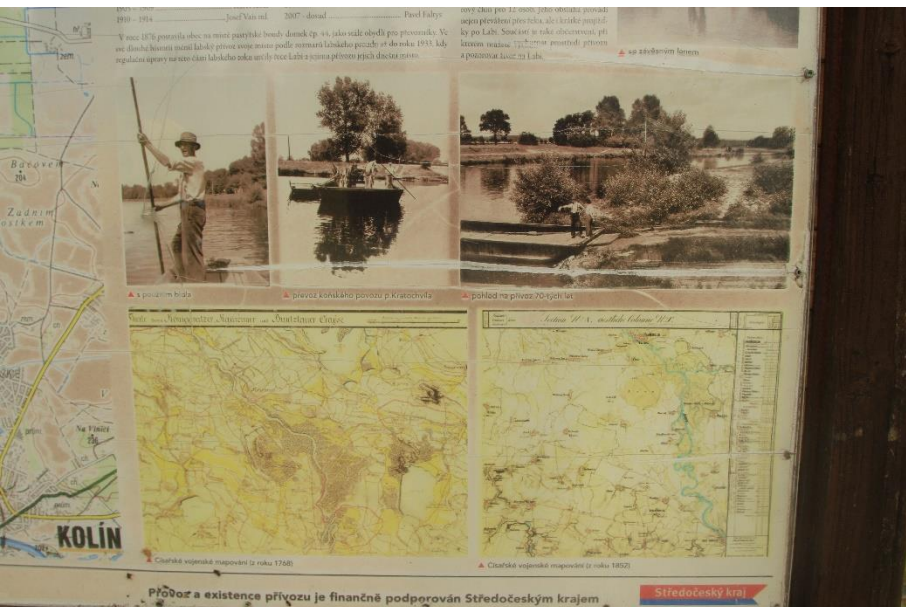
- Ukázky turistických cedulí s informacemi o provozu zaniklých i provozovaných přívozů na cykloturistické a turistické trase podél Labe.

VÝSLEDKY

- Ukázky turistických cedulí s informacemi o provozu zaniklých i provozovaných přívozů na cykloturistické a turistické trase podél Labe.

- Plavebně provozní popis úseku řeky Labe, včetně informací k provozovaným přívozům z roku 1950.

VÝSLEDKY

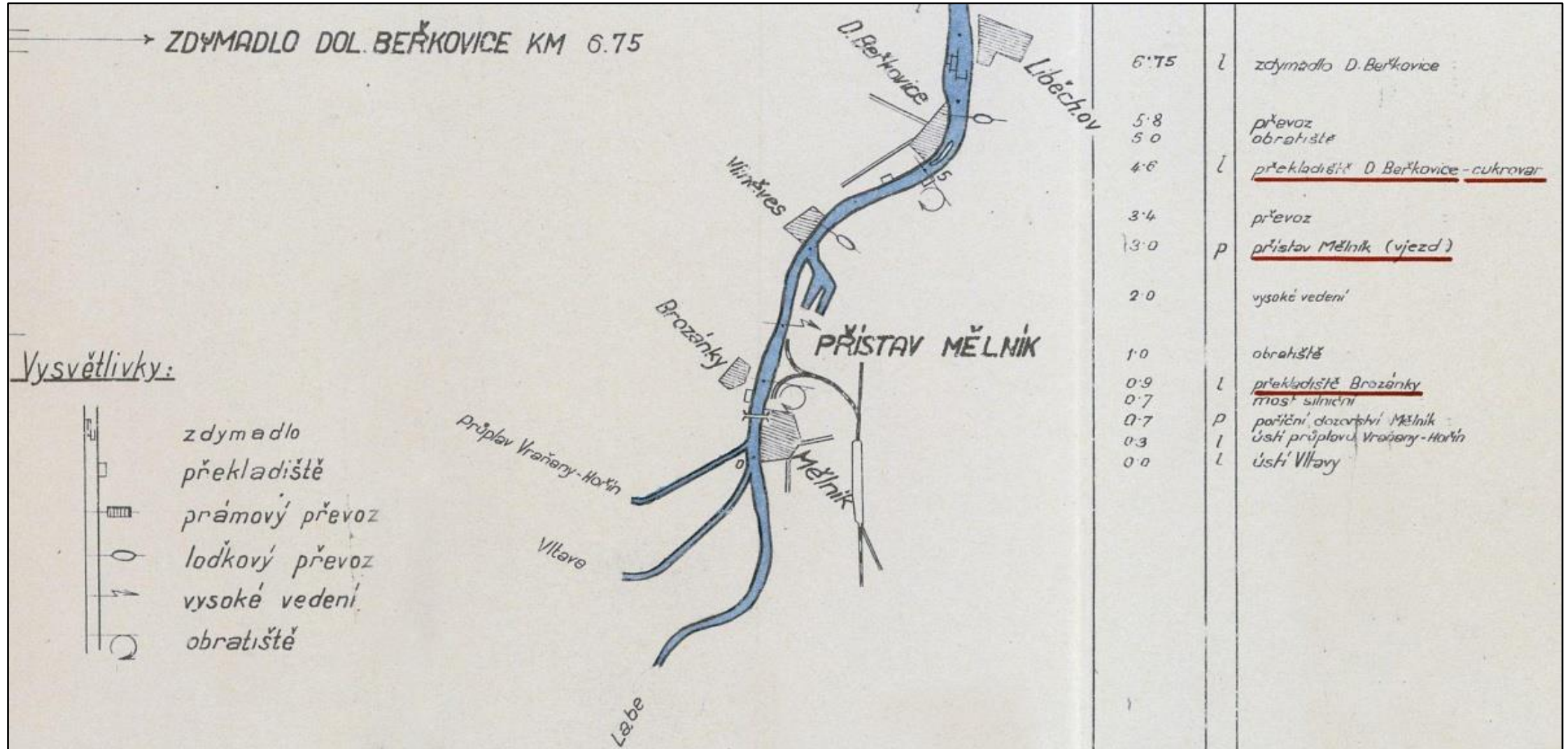
Taif. nad Prahu.
 V úseku o délce 100 km plavební služby zajišťují od vzniku této společnosti v roce 1950. Dle zákona č. 125/50 Sb. o vodním dopravním podnikání, který stanoví podmínky pro provozování vodní dopravy na území ČSSR. Projekt slaveništěm ve Slapech umístěný.

Po dokončení přehrad ve Slapech udělí, až po 200 km (přes Kaniš) vlnitá řeka vodou natopnou sáň

km	úsek	popis	poznámky
100	100,0 - 100,5	úsek 100,0 - 100,5 km	úsek 100,0 - 100,5 km
101	101,0 - 101,5	úsek 101,0 - 101,5 km	úsek 101,0 - 101,5 km
102	102,0 - 102,5	úsek 102,0 - 102,5 km	úsek 102,0 - 102,5 km
103	103,0 - 103,5	úsek 103,0 - 103,5 km	úsek 103,0 - 103,5 km
104	104,0 - 104,5	úsek 104,0 - 104,5 km	úsek 104,0 - 104,5 km
105	105,0 - 105,5	úsek 105,0 - 105,5 km	úsek 105,0 - 105,5 km
106	106,0 - 106,5	úsek 106,0 - 106,5 km	úsek 106,0 - 106,5 km
107	107,0 - 107,5	úsek 107,0 - 107,5 km	úsek 107,0 - 107,5 km
108	108,0 - 108,5	úsek 108,0 - 108,5 km	úsek 108,0 - 108,5 km
109	109,0 - 109,5	úsek 109,0 - 109,5 km	úsek 109,0 - 109,5 km
110	110,0 - 110,5	úsek 110,0 - 110,5 km	úsek 110,0 - 110,5 km
111	111,0 - 111,5	úsek 111,0 - 111,5 km	úsek 111,0 - 111,5 km
112	112,0 - 112,5	úsek 112,0 - 112,5 km	úsek 112,0 - 112,5 km
113	113,0 - 113,5	úsek 113,0 - 113,5 km	úsek 113,0 - 113,5 km
114	114,0 - 114,5	úsek 114,0 - 114,5 km	úsek 114,0 - 114,5 km
115	115,0 - 115,5	úsek 115,0 - 115,5 km	úsek 115,0 - 115,5 km
116	116,0 - 116,5	úsek 116,0 - 116,5 km	úsek 116,0 - 116,5 km
117	117,0 - 117,5	úsek 117,0 - 117,5 km	úsek 117,0 - 117,5 km
118	118,0 - 118,5	úsek 118,0 - 118,5 km	úsek 118,0 - 118,5 km
119	119,0 - 119,5	úsek 119,0 - 119,5 km	úsek 119,0 - 119,5 km
120	120,0 - 120,5	úsek 120,0 - 120,5 km	úsek 120,0 - 120,5 km
121	121,0 - 121,5	úsek 121,0 - 121,5 km	úsek 121,0 - 121,5 km
122	122,0 - 122,5	úsek 122,0 - 122,5 km	úsek 122,0 - 122,5 km
123	123,0 - 123,5	úsek 123,0 - 123,5 km	úsek 123,0 - 123,5 km
124	124,0 - 124,5	úsek 124,0 - 124,5 km	úsek 124,0 - 124,5 km
125	125,0 - 125,5	úsek 125,0 - 125,5 km	úsek 125,0 - 125,5 km
126	126,0 - 126,5	úsek 126,0 - 126,5 km	úsek 126,0 - 126,5 km
127	127,0 - 127,5	úsek 127,0 - 127,5 km	úsek 127,0 - 127,5 km
128	128,0 - 128,5	úsek 128,0 - 128,5 km	úsek 128,0 - 128,5 km
129	129,0 - 129,5	úsek 129,0 - 129,5 km	úsek 129,0 - 129,5 km
130	130,0 - 130,5	úsek 130,0 - 130,5 km	úsek 130,0 - 130,5 km
131	131,0 - 131,5	úsek 131,0 - 131,5 km	úsek 131,0 - 131,5 km
132	132,0 - 132,5	úsek 132,0 - 132,5 km	úsek 132,0 - 132,5 km
133	133,0 - 133,5	úsek 133,0 - 133,5 km	úsek 133,0 - 133,5 km
134	134,0 - 134,5	úsek 134,0 - 134,5 km	úsek 134,0 - 134,5 km
135	135,0 - 135,5	úsek 135,0 - 135,5 km	úsek 135,0 - 135,5 km
136	136,0 - 136,5	úsek 136,0 - 136,5 km	úsek 136,0 - 136,5 km
137	137,0 - 137,5	úsek 137,0 - 137,5 km	úsek 137,0 - 137,5 km
138	138,0 - 138,5	úsek 138,0 - 138,5 km	úsek 138,0 - 138,5 km
139	139,0 - 139,5	úsek 139,0 - 139,5 km	úsek 139,0 - 139,5 km
140	140,0 - 140,5	úsek 140,0 - 140,5 km	úsek 140,0 - 140,5 km
141	141,0 - 141,5	úsek 141,0 - 141,5 km	úsek 141,0 - 141,5 km
142	142,0 - 142,5	úsek 142,0 - 142,5 km	úsek 142,0 - 142,5 km
143	143,0 - 143,5	úsek 143,0 - 143,5 km	úsek 143,0 - 143,5 km
144	144,0 - 144,5	úsek 144,0 - 144,5 km	úsek 144,0 - 144,5 km
145	145,0 - 145,5	úsek 145,0 - 145,5 km	úsek 145,0 - 145,5 km
146	146,0 - 146,5	úsek 146,0 - 146,5 km	úsek 146,0 - 146,5 km
147	147,0 - 147,5	úsek 147,0 - 147,5 km	úsek 147,0 - 147,5 km
148	148,0 - 148,5	úsek 148,0 - 148,5 km	úsek 148,0 - 148,5 km
149	149,0 - 149,5	úsek 149,0 - 149,5 km	úsek 149,0 - 149,5 km
150	150,0 - 150,5	úsek 150,0 - 150,5 km	úsek 150,0 - 150,5 km
151	151,0 - 151,5	úsek 151,0 - 151,5 km	úsek 151,0 - 151,5 km
152	152,0 - 152,5	úsek 152,0 - 152,5 km	úsek 152,0 - 152,5 km
153	153,0 - 153,5	úsek 153,0 - 153,5 km	úsek 153,0 - 153,5 km
154	154,0 - 154,5	úsek 154,0 - 154,5 km	úsek 154,0 - 154,5 km
155	155,0 - 155,5	úsek 155,0 - 155,5 km	úsek 155,0 - 155,5 km
156	156,0 - 156,5	úsek 156,0 - 156,5 km	úsek 156,0 - 156,5 km
157	157,0 - 157,5	úsek 157,0 - 157,5 km	úsek 157,0 - 157,5 km
158	158,0 - 158,5	úsek 158,0 - 158,5 km	úsek 158,0 - 158,5 km
159	159,0 - 159,5	úsek 159,0 - 159,5 km	úsek 159,0 - 159,5 km
160	160,0 - 160,5	úsek 160,0 - 160,5 km	úsek 160,0 - 160,5 km
161	161,0 - 161,5	úsek 161,0 - 161,5 km	úsek 161,0 - 161,5 km
162	162,0 - 162,5	úsek 162,0 - 162,5 km	úsek 162,0 - 162,5 km
163	163,0 - 163,5	úsek 163,0 - 163,5 km	úsek 163,0 - 163,5 km
164	164,0 - 164,5	úsek 164,0 - 164,5 km	úsek 164,0 - 164,5 km
165	165,0 - 165,5	úsek 165,0 - 165,5 km	úsek 165,0 - 165,5 km
166	166,0 - 166,5	úsek 166,0 - 166,5 km	úsek 166,0 - 166,5 km
167	167,0 - 167,5	úsek 167,0 - 167,5 km	úsek 167,0 - 167,5 km
168	168,0 - 168,5	úsek 168,0 - 168,5 km	úsek 168,0 - 168,5 km
169	169,0 - 169,5	úsek 169,0 - 169,5 km	úsek 169,0 - 169,5 km
170	170,0 - 170,5	úsek 170,0 - 170,5 km	úsek 170,0 - 170,5 km
171	171,0 - 171,5	úsek 171,0 - 171,5 km	úsek 171,0 - 171,5 km
172	172,0 - 172,5	úsek 172,0 - 172,5 km	úsek 172,0 - 172,5 km
173	173,0 - 173,5	úsek 173,0 - 173,5 km	úsek 173,0 - 173,5 km
174	174,0 - 174,5	úsek 174,0 - 174,5 km	úsek 174,0 - 174,5 km
175	175,0 - 175,5	úsek 175,0 - 175,5 km	úsek 175,0 - 175,5 km
176	176,0 - 176,5	úsek 176,0 - 176,5 km	úsek 176,0 - 176,5 km
177	177,0 - 177,5	úsek 177,0 - 177,5 km	úsek 177,0 - 177,5 km
178	178,0 - 178,5	úsek 178,0 - 178,5 km	úsek 178,0 - 178,5 km
179	179,0 - 179,5	úsek 179,0 - 179,5 km	úsek 179,0 - 179,5 km
180	180,0 - 180,5	úsek 180,0 - 180,5 km	úsek 180,0 - 180,5 km
181	181,0 - 181,5	úsek 181,0 - 181,5 km	úsek 181,0 - 181,5 km
182	182,0 - 182,5	úsek 182,0 - 182,5 km	úsek 182,0 - 182,5 km
183	183,0 - 183,5	úsek 183,0 - 183,5 km	úsek 183,0 - 183,5 km
184	184,0 - 184,5	úsek 184,0 - 184,5 km	úsek 184,0 - 184,5 km
185	185,0 - 185,5	úsek 185,0 - 185,5 km	úsek 185,0 - 185,5 km
186	186,0 - 186,5	úsek 186,0 - 186,5 km	úsek 186,0 - 186,5 km
187	187,0 - 187,5	úsek 187,0 - 187,5 km	úsek 187,0 - 187,5 km
188	188,0 - 188,5	úsek 188,0 - 188,5 km	úsek 188,0 - 188,5 km
189	189,0 - 189,5	úsek 189,0 - 189,5 km	úsek 189,0 - 189,5 km
190	190,0 - 190,5	úsek 190,0 - 190,5 km	úsek 190,0 - 190,5 km
191	191,0 - 191,5	úsek 191,0 - 191,5 km	úsek 191,0 - 191,5 km
192	192,0 - 192,5	úsek 192,0 - 192,5 km	úsek 192,0 - 192,5 km
193	193,0 - 193,5	úsek 193,0 - 193,5 km	úsek 193,0 - 193,5 km
194	194,0 - 194,5	úsek 194,0 - 194,5 km	úsek 194,0 - 194,5 km
195	195,0 - 195,5	úsek 195,0 - 195,5 km	úsek 195,0 - 195,5 km
196	196,0 - 196,5	úsek 196,0 - 196,5 km	úsek 196,0 - 196,5 km
197	197,0 - 197,5	úsek 197,0 - 197,5 km	úsek 197,0 - 197,5 km
198	198,0 - 198,5	úsek 198,0 - 198,5 km	úsek 198,0 - 198,5 km
199	199,0 - 199,5	úsek 199,0 - 199,5 km	úsek 199,0 - 199,5 km
200	200,0 - 200,5	úsek 200,0 - 200,5 km	úsek 200,0 - 200,5 km

VÝSLEDKY

- Plavebně provozní popis úseku řeky Labe, včetně informací k provozovaným přivozům z roku 1950 – detail okolí Mělníka.

VÝSLEDKY

- Aktuálně provozované přívozy (Frymburk na Lipně)

VÝSLEDKY

- Aktuálně provozované přívozy (Praha – součást MHD)

Pražské přívozy

Informace o provozu přívozů na:

- informační lince (ROPID) 234 704 560
pondělí – pátek: 6:00 – 20:00,
sobota, neděle: 8:00 – 18:30
- na telefonu Pražských Benátek (přívozy Vyšehrad, P1, P2, P4, P5 a P6)
800 555 559 - denně od 10:00 do 18:00.

Přívoz Vyšehrad
Smíchov - Podskalí

V provozu ●

Přívoz P1
Sedlec - Zámky

V provozu ●

Přívoz P2
V Podbabě - Podhoří

V provozu ●

T: +420 731 471 846
[Linkový jízdní řád P2](#)

Přívoz P3
Lihovar - Veslařský
ostrov (Dvorce)

V provozu ●

T: +420 739 000 022
[Linkový jízdní řád P3](#)

VÝSLEDKY

- Aktuálně provozované přívozy (Labe – Dolní Žleb)

ZÁVĚRY

- **V Česku** bylo od roku 1763 do roku 2022 zjištěno **celkem 542 přívozů**, z toho 514 na starých topografických mapách, a dalších 28 na základě pomocných pramenů.
- Lze tedy tvrdit, že **staré rakouské a československé vojenské topografické mapy** představují **cenný zdroj informací** z hlediska identifikace historických přívozů. Mají však určitá omezení:
 - mapy 1. rakouského vojenského mapování vykazují značnou polohovou nepřesnost
 - tematický obsah zpracovávali různí kartografové
 - každé z mapových děl zachycuje podmínky v konkrétní době, během dlouhých časových úseků mezi mapovými díly mohly některé přívozy vznikat a zanikat, aniž byly zaznamenány.

ZÁVĚRY

- I přes tyto nedostatky představuje tato **databáze dosud nejrozsáhlejší soubor identifikovaných lokalit přívozů v Česku**. Soubor dat jako takový může představovat cennou podporu badatelům v oblasti historické geografie, především těm, kteří se zaměřují na studium historických dopravních spojů a zkoumají funkční propojení mezi sídly, velkými průmyslovými objekty a/nebo rekreačními aktivitami.
- Vlastní **kontinuitu** konkrétního objektu lze vymezit **pouze na základě komplexního studia** archivních pramenů o provozu přívozu, licencích a koncesích, revizích, řízeních o stavbách mostů v okolí.

ZÁVĚRY

- **Význam přívozů v historickém kontextu je dán zejména jejich dostupností a nižšími ekonomickými náklady** oproti mostům.
- **Zvyšující se požadavky** na nosnost a rozměry převážených vozidel, zvýšená intenzita dopravy, stejně jako požadavky na rychlost a bezpečnost přepravy vedly k **postupnému zániku většiny přívozů** na území České republiky.
- Nicméně **aktuálně provozované přívozy** na našem území mají stále solidní potenciál pro zlepšení dopravní dostupnosti v některých rekreačních oblastech nebo městských sídlech, kde mohou být integrovány i do hromadné dopravy. Větší potenciál aktuálně mají přívozy pro pěší a cyklisty, v některých lokalitách je stále efektivní využití pro převoz automobilů, případně zemědělské techniky.

Marek Havlíček

marek.havlicek@cdv.cz

telefon: +420 541 641 711

Centrum dopravního výzkumu, v. v. i.

Líšeňská 33a, 636 00 Brno

www.cdv.cz